Rozsnyai Ervin

Muszáj lennie fülnek valahol

Versek, prózák

Muszáj lennie fülnek valahol

Fuchs Ferinek és Anikónak

Tartalom

1. Idill 5
2. Girolamo testvér 5
3. Para 6
4. Szalonkok 7
5. Egy szénrajz emléke 16
6. Gallyak a családfáról 17
7. Haláli 18
8. A sakkbajnok 21
9. Tárgyilagos 21
10. Emberarcú 22
11. Ismeretlen költő 22
12. Összeállítás natúrban 22
13. Macskadal 23
14. Színek változása 24
15. A torony 24
16. Ötlet kerestetik 26
17. Alternatívák 26
18. Hamlet a kalózhajón 27
19. Elszoktam a beszédtől 27
20. Töprengő 28
21. Etikus 28
22. Nyomdahiba 29
23. A semmi dicsérete 30
24. A két magányos 30
25. Rémes rímek és nyelvgyötrők 31
26. Az öntevékeny váza 33
27. Életkép 33
28. Duzzogó paraszt 34
29. Mennyei 34
30. Irány Európa 34
31. Istálló 35
32. Maximum 35
33. Kunz von der Rosen 35
34. Machiavelli San Casciánóban 37
35. Egykedvű 39
36. Marcang 39
37. Toll és lóvakaró 39
38. Az írás akrobatikája 40
39. Eszelős 40
40. Lux perpetua 40
41. Összegezés 41
42. Csomagolás 41
43. Nézelődés a folyónál 41

44. A régi lányok 42
45. Keresni foglak 42
46. Hallgatag hűséggel 42
47. A kiáltás 43
48. Kürt és dob 43
49. Dadogva bár 44
50. Kalamár József éneke 44
51. Egy kötelezvény záradéka 45
52. Jóslat holdfényben 45
53. Hipnózis 46
54. Beatrice 47

Idill

Az idők jégfoggal harapnak.
Vére hull varandós nyaraknak.
Tücskök hajszálüveg-cirpjét
gonosz kis szelek tördelik szét.

Hűlt álmok — hóba dőlt vitézek —
nyitott szemmel az égre néznek,
halott a hold. Fél arca sárga,
felét egy dögmadár leragta.

Hol van akárki, bármilyen lény,
ki ha szól, nem a semmi nyelvén?
Egy élő kis füvecske hol van?
Hol a valahol a seholban?

Jel villan éber éjszakákon:
hol kialszik, hol újra látom,
innen vagy túl a szemhatáron,
innen vagy túl a lét szegélyén.

Talán üzenet, nem tiderefény.

Girolamo testvér

"Ne féljetek a pásztorruhába bújt farkastól,
de féljétek Jezust, a pásztort."
Fra Girolamo Savonarola

A liliom városában,
hol mosolyból köpenyt varrnak,
és alatta tőrt viselnek,
hol a szájból, mint veremből,
csusszan ki a szó sziszegve,
hogy torkokra tekeredjék,
hol a sarkon útonálló
ragalom les, és hazugság
csap le rád a kapualjból —
a liliom városában,
hol a bűnök fonadéka
sarcot vet a napsugárra,
téged szólongatlak, Jezus:
csillagok szelíd királya,
bárányfelhők fodrozója,

de bíránk is, ki a bűnre
lesújtasz, bár fedje bíbor,
és jutalmad csak a jóke —
im ajánlom szegény lelkem
kegyességed oltalmába,
im esengek: vess a tűzre,
adj váltságul a gonosznak,
hogy elhagyja ezt a várost,
és szelhordta hamvaimból
a te liliomod nyíljék,
a te rózsád illatozzék,
arcát fordítván a napra,
szirmait el nem hullatva.

Pára

Az éjszaka üvegén
mi ez a párafolt:
egy valaha-volt csillag
utolsó lehelete,
vagy első életjel, egy felsíró
újszülött csillagé?

Összeomlások és újjáalakulások robaja
vacogva elcsendesül a fényévek
közömbös jégmezőin,
sorsok keringenek
kérdéstelenül és kérdezetlenül.

Nincs nyelvük, hogy megszólaljanak,
sem szavuk, amit kimondhatnának.

Csak egy lehelletnyi pára sejteti
az éjszaka üvegén,
hogy egyszer megbolydul a csend,
s a kövek énekelni fognak.

Szilánkok

Katinak

1.

A műfordításról megírták már, hogy önfeladozást kívánó mesterség. Az irodalomtörténet alig vesz róla tudomást, a világirodalom szinte egyáltalán nem. Pedig, aki valaha is próbálkozott vele, tudja, hogy sokszor nehezebb, mint eredetit alkotni. És a mi műfordításirodalmunk — amint szintén többen megírták már — az elsők között van a világranglistán; jelesebb okául szolgálhatna a nemzeti önérzetnek, mint a szittya származás vagy egyéb zoológiai ökörségek. Kiváltképpen akkor, ha a fordító túlszárnyalja ügyfelét, mint teszem azt, Arany János magát Shakespeare-t a Hamletnek ebben a sorában: "Rohadt az államgépben valami." Angolul: "Something is rotten in the state of Denmark" — azaz "Rohadt a dán államban valami". Hát melyik jobb?

Vajon saját nemzete érdeme szerint becsüli a fordítót? Arany, Babits, Tóth Árpád vagy a *Coriolanus*-t tolmácsoló Petőfi, hogy csak a legnagyobbakat említsem — őket még úgy-ahogy jegyzik. De ki tartja számon például Gábor Andor remeklését, a *Mirèio*-nak, Mistral provanszál nyelvű eposzának orgonazengésű magyar változatát? Vagy ki tud Soltész Gáspárról? A nagyszerű művészről, akinek a *Rokafi*-t, Goethe *Reineke Fuchs*-át megszólaltató hexameterei fénylőbbek a német versezetnél (a német nyelv körülbelül annyira alkalmas a hexameterre, mint medve a keringőzésre, a magyar viszont hajlékonyan belesimul bármilyen versformába, ha avatott mester bánik vele), s akinek mégsem jutott hely a nemzeti tudatban, még a Világirodalmi Lexikon "Goethe" címszavában sem.

Mindez asszociációként jutott eszembe, pusztán azért, mert Bandi bácsira gondoltam, ő pedig ebben a szupergazdag magyar műfordításirodalomban is a legelsők között van. Lope de Vegá-i szerintem jobbak az eredetinél, érdemes lenne visszafordítani őket spanyolra, persze csak akkor, ha akad olyan spanyol anyanyelvű költő-műfordító, aki méltó Bandi bácsihoz. És miért jutott eszembe Bandi bácsi? Azt hiszem, azért, mert nagyon szomorú vagyok mostanában, szeretnék egy kis vidámságot, szeretnék valami másra gondolni, legalább képzeletben kivergődni egy félórára a förtelemből, amely szájig ellep bennünket, és Bandi bácsi, szegény, olyan volt, hogy csupa vagy majdnem csupa vidám dolog él róla az emlékezetemben.

Furcsa, hogy bácsinak mondom. 58 éves volt, amikor egy ismerőse telefonon nyájasan megkérdezte: "Hogy van a gyomorrákod?" Mindenki tudott a rákjáról, csak ő nem. Addig legalábbis. Még abban az évben meghalt. Én e pillanatban idősebb vagyok nála, és úgy látszik, ez most már mindig így lesz. Nekem ő mégis *bácsi*. Hány éves lehettem? Ha nem tévedek: husz, amikor megismertem. Vagy huszonegy. Az időbeli mezsgyét, amely a távoli múltban húzódott közöttünk, nem akarom átlépni, nem is tudnám. Nekem ő Bandi bácsi lesz, amíg világ a világ; ha megérném a százhuszat, az 58 évével akkor is ő lenne az idősebb.

Helyretette egyszer egy nagy butaságomat, így lettünk jóba. Az történt, hogy Foscolót fordítottam kedvtelésből és unaloműzőnek a kulturális társaság szekhá-

zában, ahol részint a cég stencilezett értesítőjének munkatársaként loptam a napot, részint a levélhordó és kifutófiú tisztet töltöttem be — szóval munkaidőben valakinek a szabad asztalához telepedve, belemerültem a "Hantok" fordításába (ezt a magyar címet adtam az olasz költő kétszázkilencvenöt soros művének, a *Sepolcri*-nak), amikor valaki a vállam fölött áthajolva megszólalt: "Hantok — jó, de mért nem tartod tyabályotyan a ritmutyt? Fotykoló nem örülne ennek, fiatykám." Észre sem vettem, mikor állt mögém Bandi bácsi; meg se kérdezte, mit csinálok, elég volt egy-két sort elolvasnia a szövegemből ahhoz, hogy fölmérje, mifele kontárkodás folyik itt, ki a karvallott költő, és mi lenne a helyes eljárás — majd sajátos gügyögésével tudomásomra hozta felismeréseit. (Ez a szándéktalan beszédhiba illett az egyeniségéhez, szinte a jelképévé vált.) Újrakezdtem a fordítást, be is fejeztem. Nem tudom, nagy kár-e, hogy később az egészet elvesztettem, de azért sajnálom: Bandi bácsi sem nyilatkozott róla annyira elítélően, mint az első probalkozásról.

Volt még egy hasonló esetem. Lefordítottam Alfred de Vigny nagy verset, a *Mózes*-t, úgy éreztem, sikeresen. Elbizakodottságomban megmutattam Bandi bácsinak, előre gyakorolva a szerény mosolyt, amellyel nyugtázni fogom elismerő szavait. Bandi bácsi egy pillantást vetett művemre. "Mért tyinaltad rövidebbre egy tyótaggal?" Átfutotta. Visszaadta. "Egyébiránt..." Bővebb magyarázatokba nem bocsátkozott, en meg álmelkodásomban elfelejtettem megkérdezni, mit jelent az "egyébiránt". Honnan tudja, hogy rövidebb, nincs is nála az eredeti! Az ám; csakhogy a fejében megvolt.

Hány nyelvből fordított Bandi bácsi? Alkalmasint maga se tudta, tán meg azt se, hány nyelven tud egyáltalán. Amikor megkérdeztem, bizonytalanul válaszolta: "Hát, Európában nemigen tudnának eladni." Volt az vagy tizenkét nyelv is, nem számolva a holt nyelveket. És mindegy, milyen szöveg: próza, vers, dübörgő klasszikus ütem vagy szívárványos szürrealista szóbuborék, akármi. Egyszer váratlanul állítottam be a lakására, éppen diktált, nyitott könyvvel a kezében járkált le-föl. "Ülj a helyedre, maradj csendben, és ne szólj senkinek arról, amit láttál. Babits az mondta, Joyce *Ulysses*-ének a lefordításához egy tucat fordító tíz évi munkájára lenne szükség. En lefordítom egyedül hat hét alatt. Csak nem kötöm senkinek az orrára. Azt fogom híresztelni, hogy két évtizedig dolgoztam rajta. Akkor mindjárt jobban becsülik, nem?" Bandi bácsi kuncogott, nagyon büszke volt a ravaszságára. Ma már ugyan nem az ő Ulysses-ét forgatják, hanem Szentkuthy Miklósét, és abban sem vagyok biztos, hogy Babits pontosan úgy nyilatkozott-e, ahogyan itt idéztem. De a tény, az tény: Bandi bácsi hat hét alatt lefordította az irgalmatlanul hosszú könyvet, amelynek én, bár évek óta olvasom, képtelen vagyok a végére jutni.

Bandi bácsi néha ide-oda cikázott a nyelvek között. Hogy Petőfit fordított németre, abban még nincs semmi különös (mit beszélek, már hogyne volna), hanem olyasmi is előadódott egyszer, hogy a Bandieknál megszokott népes vendégseregből valaki lefordíthatatlannak vélte Szabó Lőrinc egyik versét — erre Bandi átment a szomszéd szobába, és egy negyedóra múlva visszajött a vers német fordításával. Esetleg az angolt is megcsinálta azalatt? Meg a vendet és a hottentottát? Minden elképzelhető.

Igazából a *Faust*-ot szerette volna lefordítani, erről ábrándozott. Sohasem jutott rá ideje. Rengeteget dolgozott, két kézzel szórta a tehetségét, mint mulatós arisztokrata a vagyonát. Tehetséget herdált penzért. Mire kellett neki a pénz? A vendégeire, a esütörtöki fogadónapjaira? "Tudod, észrevettem, hogy a feleségem mindig megelőz a pénztárakban. Bemegy előttem a szerkesztőségekbe, a kiadókba, és felveszi a honoráriumomat. En erre, mit gondolsz, mit eszeltem ki? Különféle álneveken dolgozom, van már egy csomó álnevem. Mostanában sok új, tehetséges műfordító tűnik fel a lapokban, majdnem mindegyik én vagyok. De senkinek egy szót se!" Diadalmasan villantotta rám a szemüvegét, olyan elégedettséggel az arcán, amilyet akkor érezhetett, ha rábukkant hirtelen a bujkáló kincsre, az idegen vers pontos magyar mására. Es vélhetőleg azért osztotta meg velem a titkát, mert kellett neki valaki, akinek eldicsekedhet a ravaszságával — amely, targyilagosan szólva, vetekedett az én műfordítói babéraimmal.

Ez a páratlan ravaszság máskor is megnyilvánult. A 15-ös buszon utaztunk egy téli napon, felszáll a Kálvin téren egy magas, testes, szemüveges úr, sötét télöltőben, sötét kalappal. "Szervusz, Bandi!" "A, tyervuty, tyervuty! — motyogja Bandi szórakozottan, láthatólag nem tudja hová tenni az ismerőst. — Hát hogy vagy, hogy vagy?" "Köszönöm, megvagyok — nyugtatja meg Bandit az ismerős. — Most jövök a rádiótól, találkoztam a Margittal." "A Margittal? Milyen Margittal?" "Hát a feleségeddel." "Ja, igen, a feleségemmel. A rádiónál... — Bandi mintha elkomorult volna egy pillanatra. — Na ety hogy vagy egyébiránt? Mi újjyág az üzemben?" "Az üzemben?" — csodálkozik az ismerős. "Úgy értem, a munkahelyeden." "A minisztériumban?" "Persze, hát ott dolgozol, nem? Ugye könyvtáros vagy ott?" "Nem, államtitkár."

Miután az ismerős leszállt, Bandi bácsi tájékoztatott. "Tudod, nem jöttem rá rögtön, hogy ez a Bóka Laci. Azért tettem föl neki keresztkérdéseket. Hogy mi újjyág az üzemben. Valahol csak dolgozik! Hanem ez a Margit... Megint megelőzött, és amilyen feledékeny vagyok, a rádiónál elfelejtettem álnevet használni."

Bandi bácsi a szekházunkban tevékenykedett, ugyanott, ahol én, azzal a jelentős különbséggel, hogy ő igazán tevékeny volt. Rendszerint a manzárdszobában tartózkodott, Erzsike és Iluska társaságában. Iluska verébarcú, törékeny, hervadóözvegyasszony volt, nyomdafestéktől maszatosan a stencilgépet tekerte naphosszat; Erzsike pedig, a himlőhelyes vénlány, aki egész életét grafikus bátyjának szentelte, az írógépet verte kifogyhatatlan energiával. Ha lélegzetnyi szünethez jutott, a bátyjáról beszélt, néhány metszetét kiszögelte a falra, tényleg szépek voltak — vonuló tömegek, tömbszerű munkásarcok, kicsit érződött Masereel és Käthe Kollwitz hatása. Bandi bácsi gyakran diktált Erzsikének, s ez nemegyszer lélegzetelállító mutatvány volt; magam láttam, amint egy keresztrímes szakaszokból álló, elég hosszú Tvardovszkij-verset mond gépbe *kapásból* magyarul, húszhuszonöt perc alatt elkészült vele. Dalszövegeket is fordított, a *Bugyonnij-induló*-ból lett egy kis galiba, kivonták a forgalomból. Bandi bácsi szövege ugyanis így hangzott: "Ha netán e hazába / betör újra a kába, / Vorosilov, a hős, jelet ád / s hara-gossria-dóvalavö-rösslobo-góval / megy a régi Bugyonnij-brigád." Remekül pattog, szó se róla; nem is a ritmussal volt baj, hanem azzal, hogy a "kába"-t Bandi bácsi főnévnek szánta, ám a rosszindulatúak Vorosilov jelzőjeként értelmezhették.

A manzárdszobába vittem fel Bandi bácsihoz a kiugró arccsontú, tatárképű, lógóbajszú költőt, aki néhány évtizeddel később a magyar emigráns-irodalom "nagy öregje" lett, akkor azonban ez még nem látszott rajta. A portás tisztázatlan okokból hozzám küldte: így hát a bemutatkozás után nekem nyújtotta át megtekintésre friss, ropogós versesfüzetét. Régi neve a címlapon átragasztva az újonnan választott névvel, ezt fogja viselni "nagy öreg" korában is, de a ragasztás nem volt tökéletes, átütött alóla a turáni kullemű szerző eredeti, német hangzású neve. Átlapoztam a füzetet, az egyik vers utolsó szakasza mélyen emlékezetembe vésődött. "Ibn ben Akiba legyen veled, / a jó nem ellensége a jobbnak, / és ne feledd: ha kipipikéled / és kirázod, utána el ne dobjad." Nos, voltak ezzel a szakasszal problémáim. Először is, mi az, *amit* kipipikélek? Tudtommal nem ugyanaz, mint *amivel* pipikélek, a kettő lényegesen különbözik egymástól, és ha a másodikról még el tudom is képzelni, hogy eldobom — bár nem örömest tennem —, azt már nem, hogy kipipikélem, sem pedig az elsőről azt, hogy eldobom. Továbbá: mi az, hogy "ibn ben Akiba"? Valaki vagy "ibn", vagy "ben", egyszerre a kettő nem lehet — olyan ez, mintha Petrovicsnak vagy Petőfievicsnek hívnék egy régebbi költőt, akiből sohasem lett "nagy öreg". "Menjünk fel Bandi bácsihoz." — ajánlottam ennélfogva rabbi Akibának, ahogy a kacagányba kívánkozó ételközi atyafit magamban elneveztem.

"Tyoval te költő vagy?" Bandi bácsi higgadtan méregette a bajuszként funkcionáló varkocsutánzatot, sok mindenhez hozzászokott a művészvilágban. Belekukkantott itt-ott a versesfüzetbe, félretette. "Minden tyütörtökön baráti öttyejövetel van nálam, gyere el, majd megbetyéljük, mit tehetünk érted." Ezzel a maga részéről befejezte volna a kihallgatást, de a költő nem vett tudomást róla. "Írtam én egy regényt is" — jelentette be szokatlanul mély hangján, amely szinte kilógott a kis padlásszobából. "Regényt? Nagyon érdekety. Milyen időben játtyódik, a jelenben?" "Nem a jelenben." "A múltban?" "Nem a múltban." "A, tehát a jövőben." "Nem a jövőben." Ez már a hidegvérű Bandi bácsit is kezdte megviselni. "Se a jelenben, se a múltban, se a jövőben? Akkor milyen időben?" "Képzelt időben. Szörnyen lerántották a lapok!" Úgy mondta, mintha azt újságolná, hogy tegnap vette át a Nobel-díjat a svéd királytól. "Nagyon érdekety — ismételte Bandi bácsi fegyelmezetten. — Hát tyak gyere el valamelyik tyütörtökön." Am Akiba még mindig nem látta elérkezettnek az időt a távozásra. "Kéne nekem egy asszony" — közölte teljesen váratlanul. "Egy attyony? Minek az neked?" "Hogy adminisztráljon engem. Kéne egy asszony, aki adminisztrál." "Egy attyony. Gyere el valamelyik tyütörtökön, a feletyégem, a Margit, majd kerit neked atytyonyt." "Az jó lesz. Csak nem tudom, mit fog szólni hozzá a feleségem."

2.

E párbeszéd után, amely valóságos, nem képzeletszülte személyek között folyt le — szóról-szóra úgy, ahogyan itt olvasható —, nos, e történelmileg abszolút hiteles és hiven reprodukált párbeszéd után hadd forgassam az emlékezés színes reflektorait egy másik valóságos személyre, aki már eddig is sokat izgett-mozgott a bedíszletezett színpadon: élő-e, holt-e, nem tudom, de valaha élt, arra bizonyítékom van, én magam leven az a személy. A következőkben tehát arról szeretnék beszámolni, hogy mi mindennel traktáltam Bandi bácsit, amikor — talán

mert nem volt gyereke — egy felszeg apa rejtőzködő gyengédségével rólam, a barátaimról, a mindennapjaimról tudakozódott. Elmondok néhány aprőságot, főleg vidám történeteket, azokban lelte kedvét leginkább, azokat idézem fel én is a legszívesebben.

Melyik is volt életem legvidámabb időszaka? Várjunk csak: a pontosság kedvéért mondjunk talán viszonylag legvidámabbat, vagy viszonylag legkevésbé... hohó, álljon meg a menet, nem panasznapon vagyunk. A legvidámabb idők kétségkívül azok voltak, amikor Juci és Jóska fogadtak magukhoz, nem sokkal a háború után. Fiatal házaspár, az illegalitásból ismertem őket, házasságkötésükkor Jucinak, mivel hiányzott még egy kis ideje a nagykorúsághoz, én írtam a szülői beleegyezést. A Szigony utcában laktunk, nem vetett fel minket a jómod, előfordult, hogy öt-szem mogyorót osztottunk háromfelé, az volt a vacsorank. Jóska gyárban dolgozott, a gépeket kaparták ki a romok alól, napi egy tányér adománytes leves volt a nettó jövedelme: mi Jucival bejártunk az egyetemre talicskázni, bizonyos óraszámú romeltakarítást kellett teljesíteni a felvételhez. Szóval anyagilag nem álltunk valami fényesen, ezért mindenféle üdítő szellemi tenykedéssel igyekeztünk gondolatainkat néhai paprikáskrumplik fájó emlékéről célszerűbb irányokba terelni. Egy este például kitömtem magam két gumilabdával, Juci megkötötte rajtam pettyes égszínkék fejkendőjét, úgy álltam ki a nyitott ablakba, miközben házigazdáim a szomszéd ablakból, a függöny mögül lesték a fejleményeket. Jön egy pasas, lepisszegek neki (az első emeleten laktunk). Felnéz, magára mutat, aztán énrám a magasba. "Fölmehetek, kislány?" Mutató- és hüvelykujjamat összedörzsölve jelzem, hogy ingyen nem. A pasas kérdő mozdulatot tesz: "Mennyi?" Többször egymás után szétnyitom mind a két kezemet: "Száz." A pasas sajnálkozva a zsebére üt, annyi pénze nincs, visszamutat: "Ötven." Juci és Jóska csuklanak a röhögéstől. "Ha nincs pénzed, mi a francnak molesztálsz egy védtelen nőt?" — méltatlankodom a tőlem telhető legmélyebb basszushangon, jó hangosan, hadd hallja az utca. A pasas szétnéz, nem érti mindjárt, honnan jön a hang, aztán iszonyatos káromkodások közepette, öklét rázva el.

"Mityoda infantility marhák voltatok — állapította meg Bandi bácsi alig titkolt elismeréssel. — Sok ilyen bárgyúság szárad a lelketeken?" Érdeklődésétől vérszemet kapva, elmeséltem egyéb kalandjainkat is, a dohánnyal, a mikrofonnal és Adolffal.

A dohányt félkilós átkötött kekszesdobozban hozta haza Jóska, valami különmunkával kereste (zsákokat segített lerakni egy élelmiszer-spekuláns kocsijáról). Cigarettahüvelyt is hozott vagy háromszázat, meg kettő darab töltőt. A töltő — nem hiszem, hogy ma még használnának ilyesmit — cigaretta alakú fémhenger, szét kell nyitni, egyenletesen beleszórni a dohányt, fempalcikával lenyomkodni, aztán ráhúzni az összecsukott hengerre a hüvelyt, tudományos néven hülzsnit, és beletolni a pálcikával a ruddá préselt dohányt. Egyszerű, legalábbis látszólag. Valójában kifinomult művészi érzéket igényel, mert ha sok a dohány, elrepeszti a hülzsnit, ha kevés, kipereg belőle. A kényes műveletet ketten végeztük a konyhaasztalnál Jucival, Jóska szintén ott ült, de nem vett részt az érdemi munkában, csak tette a maliciózus megjegyzéseket, valahányszor egy hülzsnit használhatatlanná sikerítettünk. Juci kifakadt: "Mit kritizálsz, inkább csinálnád te is." "Az én feladatom a szellemi munka — felelte Jóska méltósággal. — Kiszámolom,

hogyan fogunk meggazdagodni. Egyébként is csak két töltő van." Amíg mi a hülzniket rongáltuk, ő valóban számolt. Keze alatt a számok szárnyakat kaptak, délibábos magasságokba röppentek, berepültek az aranyló horizontokat. "Ha ezt az adagot eladtuk, veszünk a pénzen kétszer ennyi dohányt meg hülznit. Ha csak minden másodnap, vagy nem bánom, harmadnap duplázzuk is meg az árut, egy hónap múlva elutazhatok Debrecenbe egy zsák prima dohányért. Félév se telik bele, és vagonnal hozhatjuk a dohányt Pestre. Holnap megérdeklődöm a MÁV-nál, mennyiért lehet vagont bérelni." Gondolatban már saját nyírottgyepes kertünk fürdőmedencéjében úszkáltunk, saját villánkban habzsoltuk saját beesiszeletünket, olyan gazdagok voltunk, hogy mindegyikünknek két szelet jutott. Sajnos, a hülznik repedeztek. Nekem valahogy a dohány illata se tetszett igazán, mintha csatornalében pácolták volna ezt a kétes származású növényt a kelleténél hosszabb ideig. Minek szaporítsam a szót: amikor azt a kevés, lötyögő vagy kőszikla-halmazállapotú szivarkafeleséget, amit egyáltalán sikerült létrehoznunk, megkíséreltük áruba bocsátani a Teleki téri őskapiacon, csaknem tettlegességre vetemedett a háborgó közönség.

A mikrofon, öt méter vezetékkel együtt, szintén Jóska keresménye volt. Ezt is trógerolással harácsolta össze, valami rádiókereskedőnél, aki pillanatnyilag antik bútorokkal és Napoleon-arannyal foglalkozott. Juci nem méltányolta eléggé a szerzeményt. "Ezért cipelted neki télnapig a bútorokat, normális vagy te?" "Egy kiló szaraztésztát is hoztam, nem? — védekezett Jóska. — A mikrofon pedig nagyon hasznos találmány, modern ember nem nélkülözheti. Ki kell próbálni, működik-e." Volt egy őcska rádiónk, abba kötötte be a nélkülözhetetlen holmit. Működött. Belebeszéltünk, és a rádióból jött ki a saját hangunk, lehetett erősíteni, halkítani, mint az igazi rádióhangot. Jóska állatokat utánzott, a rádió ugatott, miákolt, bőgött, mekegett. A csoda láttán Juci is megenyhült, népdalestet rögtönzött átszellemülten. Jómagam tudományos előadást tartottam a hatogének mikrokoncentrátumának metalízikájáról. Attól kezdve nap mint nap egymással versengve törtük a fejünket új műsorokon. "Indítsunk rádiópostát — súgta Juci a padban, miközben a prof a katedrán az akkád történelmet boncolgatta. — Válaszoljunk a hozzánk intézett levelekre." "És ki fog hozzánk leveleket intézni?" "Majd mi. Én már írom is az elsőt."

Am a fejlődés itt sem állt meg. Berendeztük a fürdőszobát stúdiónak, ha vendég jött, saját külön műsorainkkal szórakoztattuk, kívánatra ő maga is igénybe vehette a bámulatos technikát. Csak úgy kergették egymást jobbnál jobb ötleteink. Az avatatlan vendégeknek híreket mondtunk, akkora képtelenségeket, hogy azokat csak a valóság tudta később felülmúlni; aki másnap kirándulni készült, időjárásjelentést kapott, napsütést vagy országos esőt, aszerint, hogy az illetőhöz hogyan viszonyultunk. Nemszeretem vendégeinknek vízállásjelentés járt, amit Jóska, csöndet parancsolva, egy gondterhelt hajóskapitány ábrázatával elmélyülten jegyzetelt; súlyosabb esetben kirobbantottam a világháborút, és általános mozgósítást rendeltem el. Egyszer egy fiatal házaspár járt nálunk, pszichológiát tanultak az egyetemen, Szondiért lelkesedtek. Valami hivatalos dologban jöttek, aztán ottfelejtették magukat, ami még nem lett volna baj, csak hát elég nagyképűek voltak mind a ketten, nem szívelték az ilyesmit. Juci titkos jelére kivonultam a fürdőszobába, Jóska bekapcsolta a rádiót. "Híreket mondunk. Szondi Lipót, a

Svájcban élő világhírű magyar pszichológus hazalátogat Budapestre. Különvonata ma este 20 óra 38 perckor érkezik a Nyugati pályaudvarra." Mivel már elmúlt nyolc óra, vendégeink sietősen szedelőzködtek, nem akartak elkésni. "Ti nem jöttök?" "Mi majd meglátogatjuk a szállodában." Rohantak el, "különvonat" — rebegte az asszonyka ahítattal.

És Adolf? Ő rokkantan, végpusztulásra ítélve hányódott a törmelék között, amíg Jóska, egy szemléltető taneszközöket árusító bolt helyreállítási munkálatai során, ki nem mentette az enyészet karmaiból. En a lakásunkon ismerkedtem meg vele. Hazamegyek egy este, sötét van, csak a szoba végében pislákol valami. Megnézem közelebbről: koponya villantja rám kacér mosolyát a virágállványról, alsó állkapcsának hiánya nehéz sorsra utal, a sárgás fény a szemüregéből meg egyéb üregeiből csordogál, beleállítottak ugyanis egy tizenötös égőt a kísértetiesség végett. Gyanús neszek az ágy alól, kimászik a két balfácán: odabújtak, hogy kifigyeljék, hogyan ijeszt rám az új lakótárs, csakhogy nem bírták tovább a röhögéstől meg a portól. Hát így került hozzánk Adolf, a fizikailag kissé fogyatékos, ám szellemileg ép tanügyi koponya.

Amikor Adolf beköltözött, még nem tudhatta, milyen funkciók várnak rá. De jó fej volt, hamar beletanult. Főleg a vendégek körüli teendőket kellett ellátnia. Először lefektettük a sezlonra — az akkori idők rekamiéjára —, szép hímzett párna került alája, hurkaformára tekert párnákkal emberi méretűve hosszabbítottuk, paplant terítettünk rá, a sezlon végébe pedig egy pár elemedett korú félcipőt állítottunk, orral felfelé. Ha vendég jött, csendre intettük. "Pszt, alszik." Ha a vendég új volt, és nem szokott meg hozzánk, csakugyan megrémült — nem Adolftól, mitőlünk. Az edzettebb vendég Adolfra pillantva megértően bólogatott: "Aha"; esetleg a sezlon felé biccentett: "Csak nem beteg?"; vagy pedagógiailag elmarasztalt bennünket: "Cipőstül ágyba, miért engedítek neki?"

Ám a kezdeti sikerek ellenére, Adolf ezzel a szereplésével nem tudta stratégiai szinten áttörni az értetlenség és közöny megerődített védővonalát. Valami újat kellett kitalálnunk. Feltehetjük őt például a fejünkre, csupán gumit kell erősíteni rá, hogy rögzíthessük, mint egy sisakot. Csengeteskor majd ő nyit ajtót. Persze, alkalmas öltözékre van szüksége, akármiben nem járhat. Egy foszladozó fehér lepedőt feláldoztunk e célra, szemmagasságban két lyukat vágtunk rá, hogy ki lehessen látni alóla. Jóska egy este cilinderben állított be, isten tudja, hol szedte össze. Nagyon előkelő darab volt, a karimája ugyan lejárt, de a jelentéktelen hibát spárgával el lehetett háritani. A cilinder jó lesz Adolfnak, habár ki kell tömni újságpapírral — mármint a cilindert —, mert anélkül Adolf belesüpped. Készen állt minden a premierre; sorsot húztunk, Juci kezd. Csöngetnek. Juci magára teríti a lepedőt, eligazítja a fején Adolfot. "Ezt még vedd magadhoz" — figyelmezteti Jóska, és kezébe nyomja a partvist. Újdonsült házi kísértetünk, aki pont olyan, mintha takarítás közben zavartak volna meg, indul ajtót nyitni. De nem jut el odáig. Elbotlik a partvisban, meginog, az egész építmény szétesik. Adolf végzetes balesetet szenvedne, ha Jóska el nem kapja.

Adolf utolsó útja az egyetemre vezetett. Úgy gondoltuk, nem ártana neki egy kis séta a levegőn, túl sokat tartózkodik zárt helyen; egyébként is, hadd lásson világot, kössön ismeretségeket, mutatkozzék szélesebb körökben. Felajánlottam, hogy másnap reggel, Adolffal a fejemen, felvonulok a Szigony utcától a tudomány

Múzeum körüti szentélyéig. "Lepedőben?" "És az órákra is beülsz vele? Annyira szomjazik a tudásra." Nem, egyikről sem lehet szó. Tartsunk mértéket, óvakodjunk a szélsőségektől.

A kitűzött időpontban nekivágtunk, Juci a jobbomon, balkéz felől Jóska, aki aznap délutános volt. Elkapott a lámpaláz, mit tagadjam. Hamar kiderült azonban, hogy az égvilágon semmi ok rá. Várakozásainkkal ellentétben, a járókelők ránk se hederítettek: ki félszemmel odasandítva továbbsietett, ki lesunyt fejjel elosont, némelyek, mintha semmit se láttak volna, egykedvűen elballagtak mellettünk. Teljes részvétlenség, csúcsforgalom idején. Az érdeklődés élénkítésére hangosan, ahogy a süketek beszélnek, megkérdeztem Jóskától: "Archibald kérem, hogy állnak a hamis váltóink?" "Köszönöm kérdését, milord — ordított vissza Jóska —, a múlt héten kőhögtek egy kicsit, de már felépültek, hála a gondos ápolásnak." "Igen örvendetes. Hanem önről, asszonyom, kedvezőtlen értesüléseket kaptam. A rossz nyelvek szerint újszülött hármasikreit Kispesten a reterátba dobta." Juci emelt hangon kikéri magának. "Aljas rágalom! Nem is hárman voltak, csak ketten, többször átszámoltam őket." Semmi. Olyan volt a nyüzsgő utca, mintha nem emberek közlekedtek volna rajta, hanem átnedvesedett gyufaszálak, amelyeket a jóisten se tudna lángra lobbantani. Egyedül egy kocsis rikkantotta el magát trappoló sörösfogai mögött a bakon: "Hé, emberek, ott megy a halál! Ni, hogy grasszál, a fene a képit!"

("Az az egy kocsis, azt mondod? —szólt Bandi bácsi komoran. — A történeted morbidabb, mint hinném.")

3.

Most pedig engedjék meg, mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, hogy Jucitól és Jóskától elbúcsúzván, bemutassam önöknek végéhez közeledő bohókás játékunk újabb szereplőjét, a menyasszonyomat. Ez itt Zsuzsa; mint bizonyára észrevették, nálam tizenegy hónappal és három nappal fiatalabb. Mivel a világ szemében összetartoztunk, Bandi bácsi együtt hívott meg bennünket jövő csütörtöki fogadónapjára. De addig van idő bőven, és hogy ne vesztegessük hiába, beszélek egy kicsit önöknek Zsuzsáról.

A székházunkban barátkoztunk össze, Bandi bácsi is onnan ismerte; Zsuzsa elég sűrűn bejárogatott, fellépett a Társaság műsoros estjein. Színésznő volt, akkortájt a Nemzetiben játszott *Az ember tragédiája*-ban. No nem éppen Évát, arról csak álmodozott, hanem egyelőre ("egyelőre" — maga a főrendező fejezte ki magát ilyen ígéretesen), szóval egyelőre a virágáruslányt a londoni színben. "Kis ibolyák, első hírnökei /a jó tavasznak. Vásároljanak!/ E kis virág a szegénynek kenyért, / És a gazdagnak is szép éket ad." (Vagy rosszul emlékeznek? A legújabb kiadás másképp közli: "Kis ibolyák, első követei /A jó tavasznak. Vásároljanak! / E kis virág az árvának kenyért, / És a szegénynek is szép éket ad." A "követei"-t leszámítva, nekem a másik változat jobban tetszik.)

Haladtak a darabot, elmentem este Zsuzsáért a színházba. Tíz-negyedtizenegy felé került sorra a londoni szín, a jegyszedők beengedtek, ismertek már a próbákról. Végignéztem, hogyan árulja Zsuzsa az ibolyáit, utána megvártam a művészbejárónál. Elmesélte, ki mindenki tett neki aznap a színházban szerelmi ajánlatot (férfiak, nők vegyesen), hol rontotta el Éva a szövegét, milyen vicceket hallott a

kollegáktól a színpadon. (Viccekkel szórakoztatták egymást unalmukban, vagy loversenytippeket vitattak meg, mialatt Adam Évával meg a világtörténelemmel szószmötölt, a hölgyek pedig olcsó ételek receptjeit cseréberéltek.) Hazamentünk hozzá, bekaptunk valamit, Zsuzsa egyre izgatottabb lett, alig győzte kivárni napirendünk következő pontját. "Gyere, kezdjük már" — sürgetett türelmetlenül. Utasítására lefeküdtem az épülő piramis tövében a szőnyegre haldokolni, ahogy egy véresre korbácsolt egyiptomi rabszolgához illik. Zsuzsa leterdelt mellém. "Óh jaj, ki fog majd engemet szeretni?" "Rám ne számíts" — akartam mondani, de beugrott a szövegem. "Én többé nem. Felejts el, nő, örökre." Egyet-kettőt hörögtem, kiszenvedtem. "Mi szép halott, óh, Istenem, mi szép!" — jajveszekelt szerencsétlen özvegyem, oly szívhez szólóan, hogy megsajnáltam magam.

Szóval csütörtökön együtt mentünk fel Bandi bácsihoz. "Tyervuty, edety kityi lány!" Bandi bácsi minden nőt így üdvözölt, fiatalt, öregecskét egyaránt, és mindjárt megpuszilta, meg is tapogatta a soronlevőt, mint most Zsuzsát, de olyan tündéri ártatlansággal, hogy senki sem vette tőle rossznéven. Nagy társaságot találtunk már együtt, ismerősöket és ismeretleneket, a kályha mellett például egy kopasz, köpcös, szemüveges bácsi üldögélt, őt még sose látam. Bandi bácsi bemutatott minket, nem külön-külön mindenkinek, csak úgy általánosságban: Zsuzsát mint figyelemre méltó tragikai tehetséget, akiben — meglehet — egy új Jászai lappang, engem, mint a műfordítás reménységét, aki a szöveg iránti feltétlen tisztelet elsajátítása esetén akár az ő örökébe léphetek. "Nem tyavalnál nekünk valamit, edety kityi lány?" "Mit szavaljak, Bandi bácsi?" — kérdezte Zsuzsa tágra kerekült tragikaszemmel, finom melegséggel a hangjában, félig mosolyogva, félig elmerengve. Játszott; jólesett neki, hogy szerepeltetik, de azért megjátszotta, hogy jólesik neki, mert szokásává lett azt is megjátszani, amit igazából érzett. (Én a valódi Zsuzsát szerettem, a játék nélkülit, csakhogy ő maga lassan eltűnt a játék mögött; alighanem ezért szakadtunk el egymástól — mikor is? Fél évszázada? Annyi talán mégsincs...) "Hát tyavald el, mondjuk..." — és Bandi bácsi megnevezte egy ismert költőnk ismert versét. Tiltakozni akartam, akkoriban se azt a költőt, se a verset nem tartottam sokra. Már a nyelvemen volt a lekicsinylő, megfellebbezhetetlen minősítés, amikor egészen véletlenül, éppen abban a tizedmásodpercben, a kályhánál üldögélő kopasz bácsira esett a pillantásom, és sikerült még időben elharapnom a majdnem kimondott ostobaságot. Ő volt a költő, az ő versét kérte Bandi bácsi, nyilván kedveskedni akart a vendégének. Atyaisten — remegett a gyomrom, mintha egy távoli, biztonságos magaslatról néznék vissza a szakadékra, amelyikbe kis híján belebuktam. Zsuzsa elszavalta a verset, megtapsolták, a költő a szemüvegét törölgette. Ezzel a verssel vették fel annak idején a színiiskolára a tizenötéves Bajor Gizit.

*

Emlékek — gyökereim ebben a földben, idekötnek, mint a dal, amelyet az erdők tanultak valamikor a tavaszi széltől.

Másféle szél jár ma, sziszegő, illatomos. Ezért jutott eszembe mindenféle régi történet, és végül a költő, amint a kályhánál üldögélve, a szemüvegét törölgeti. Ne haragudjon, Ernő bácsi, kérem (szokott haragudni egyáltalán?): látja, meg kellett öregednem ahhoz, hogy becsülni tudjam az Ön művészetében az angyali

jóságot és derűt, még az érzelmességet is — minél kegyetlenebbek az idők, annál inkább.

Keresem az emléktábláját a házon, ahol lakott. Világos négyszög süt ki a falból, tüzel, mint a gonosz indulat. Ne tessék odanézni, Ernő bácsi, gyerünk innen!

Mit akarnak Öntől, mit kérnek számon? A mesevilágot, ahova anyátlan kisfiúként behúzódott bánatában? A félénk mosolyt, amelyet jobb híján védelemnek szánt az ütések ellen? Azt, hogy önfeledten tudott örülni az akácvirágnak? Ámbár... ha meggondolom, nem is volt Ön annyira ártatlan és ártalmatlan. Van a rovásán ez meg az. Vállalja be töredelmesen, hogy a szegényekhez húzott, az elesetteket pártfogolta. Ne tagadjon, a nyomozati hatóság döntő bizonyítékokkal rendelkezik. Önnek szíve volt, a szívében meg emberség, a tanúk egybehangzóan állítják. És ráadásul zsidó volt.

Elég ok a tablaleverésre, nem? Több is a kelleténél.*

* A tiltakozások hatására a táblát (már? egyelőre?) visszahelyezték. — *R. E.*

Egy szénrajz emléke*

Főiskolás voltál,
délutánonként modellt ültem neked,
portrét rajzoltál rólam, szénnel.

Az a rajz régen elveszett,
az én szén-arcom, meg a te igazi arcod, hajlékony lány-alakod,
fiatal holdunkat csapdába csalta
egy barlang hűvös labirintusa.

Ám a napokban
megcsapott fénykép-szemed fekete lángja
az újságból, mely rád emlékezett,
rád, meg a képeidre.
Hát ilyen voltál?
Ismerkedem veled:
szemed mögött, a homlokod mögött
szorongó foltok, elsuhanó vonalak,
színek tántorgó fél-sikolya, ez voltál?
Ki görgette rád az éjszaka idomtalan köveit,
hogyan álltad meg üvöltés nélkül,
alig hallható, szinte csak önmagadhoz szóló,
szégyenlős jajszavakkal?

Amikor engem rajzoltál,
mit is tudtunk egymásról, önmagunkról?
Látod, én későn eszmélő vagyok.

suta, mert nincs merszem a kudarchoz,
ezért nem válaszoltam soha arra,
amit soha ki nem mondtál.

Ne haragudj.

De azért segíthettél volna egy kicsit, nem gondolod?

Ha megint *akkor* volna,
ha modellt ülhetnék neked a visszaforgatott időben,
míg tekintetedet hol rám, hol a papírra sugározva,
átrajzolsz a szívedben olyanná,
amilyennek sohasem sejtettem magam,
bizony nekigyürkőznék, és kimondanám
nagy elszánással azt, amit már
szívesen sürgettél volna, ha nem vagy éppoly bolond,
mint én:

— Kedvesem, hagyd most a rajzot,
tedd le a szenet.

---

* A "Hegyet zúzván" c. füzetben közölt vers módosított változata.

Gallyak a családfáról

Andrisnak

Kanadába kiszármazott nagybatyám, Vilmos bácsi, halála évéig hazajárt nyaranta, hogy a Lukács-fürdőben kezeltesse az ízületeit; így még az útiköltséget beszámítva is kevesebbet költött, mintha odaát adta volna magát orvoskézre. Amíg pesti lakosok voltunk mind a ketten, néha évekig nem találkoztunk, de miután a világ túlsó felére költözött, kisebb lett a távolság közöttünk. Utoljára 92 éves korában láttam, meghívott a Fórum teraszára konyakozni, és az igencsak mértékletes kortyolgatás közben atyailag leckeztetett: "Te okos fiú vagy, minek foglalkozol tudománnyal? Írjál inkább szexről, kuplerájról, abból jön a pénz!" Hát igen, van benne valami, de azért vélhetőleg a pénz se minden, erre abból következtettem, hogy Vilmos bácsi elpanaszolta: "Kijönni a kádból, az az igazi problema!" (Egyébként nagyon fiatalos volt, nem látszott többnek 75 évesnél, a Fórumból hazatérőben bizonyára ezért nem adta át neki senki a helyét a tömött 2-es villamoson.)

Remek memóriája volt. Például hat vagy hét évtized távlatából név szerint emlékezett egy osztrák vámparancsnok alezredesre, aki őt meg a bátyját, leendő apámat, majdnem elkapta a határon, amint Bécsből jövet át akarták csúszni valami csempészárúval. "Nem először jártuk meg azt az utat", mondja önérzetesen Vilmos bácsi, és nagy élvezettel számol be a trükkről, amellyel az ő találékonysága mentette meg mindkettőjüket a lebukástól. Ezt a történetet családi ereklyeim közt

őrzöm, a gyerekkor emlékfoszlányaival, megsárgult levelezőlapokkal, meg a kemény papíron rögzített, barnás tónusú világháborús fényképpel, amely apámat ábrázolja császári és királyi mundérban, őrvezetői csontesillaggal a gallérján. (Apám egyszer katonaruhában sétálgatott a körúton egy lánnyal, és annyira belemerült az udvarlásba, hogy elmulasztott tisztelegni egy szembejövő főhadnagynak. A tiszt, pelyhesképű ifjonc, üvöltve oktatta ki a szolgálati szabályzatra a vigyázzba meredt, megszégyenített katonát szíve szépséges választottja, majdani anyám előtt.)

Vilmos bácsi távolabbi őseimről is tudott történeteket. Az egyik történet az ő két nagybátyjáról szólt, két ikerfivérről, akikkel gyerekként találkozott utoljára. Derék szép szál legények voltak, Ferenc József gárdistáiként szolgálták le a katonaidejüket Bécsben. Leszerelésük után hazamentek a falujukba. Hanem egyszer csak kifigyelték, hogy a szomszéd paraszt az ő kaszálójukon legelteti éjszaka a lovát. Meglesték, a jóég tudja, mit műveltek vele. Hamarosan nyomuk veszett: egyszer még jött róluk valami kósza hír Amerikából, azóta semmi.

A másik történetet Vilmos bácsi a nagyapjától hallotta, az pedig az ő nagyapjától. Ennek az utóbbinak a nagyanyja, tehát — ha jól számolom — az én ük-dédanyám az ukrán síkságon élt valahol, és egy napon megözvegyült. Nagy bánatában nem bírt megmaradni azon a földön: pénzzé tette, amit csak lehetett, vásárolt öt lovat, a gyerekeket szekérre rakta, és ment, amerre az út vitt. Ha elfogyott az élelmük, eladott egy lovat, úgy hajtott tovább. Az utolsó lo Magyarországon kelt el. Itt telepedett meg ez az én kalandos ük-dédanyám, itt is temették el; Vilmos bácsi állítólag látta még a sírját, amit azonban én nem hiszek, mivel azóta azt a temetőt is réges-régen elhordták.

Néha megszólítom gárdista nagy-nagybátyáimat, amint kikönyökölnek a mesék ablakán: miért öltétek meg azt az embert, ti barbárok? Nem szólnak semmit, csak a lovaik csattogtatják a fogukat a jászolnál, olyan hangokat hallatva, mint a távoli mennydörgés; talán éppen *annak* a lucernásnak a szénája illatozik az emlékeikben. Éjszaka van. Ük-dédanyám egy csillag fénylő karjaként átnyúl az időn, és végighúzza ujját a homlokomon.

Haláli

Előbb-utóbb mindenki részt vesz a saját temetésén, még ha idegenkedik is ettől a szokatlan aktustól. Nem mindegy azonban, ki hogyan jut el odáig, és mi a szándéka a továbbiakban. Karinthy például tudtommal azt tervezte, hogy maga mondja el ravatalánál a gyászbeszédet. Erre a korabeli technika már kényelmes lehetőséget kínált, fel lévén találva a viaszlemez. Ma még egyszerűbben, kazettáról beszélhet a halott.

Engem is gondolkodóba ejtett Karinthy történelmi, bár megvalósulatlan kezdeményezése, de nem elégített ki teljesen. En végig akartam nézni a saját temetésemet. Vagy ha ez egészében véve technikailag kivihetetlen, legalább egy részét, az első felvonást szerettem volna figyelemmel kísérni — mondjuk, a gyásznép gyülekezését, összetételét, hangulatát, az egymás közt elsuttogott megjegyzéseket. Vajon hogyan beszélnek rólam: megrendülten az alig felmérhető veszteségtől? Átérezve pótolhatatlanságomat? Vagy vicceket rebegnek a szomszédjuk fü-

lébe — ahogy magam is szoktam nemelykor —, ajtatos arccal álcázva ezt a voltaképpen természetes védekezést, bűntudatos szipákolással és köhécseléssel bújva zsebkendő mögé, ha jó a csattanó? Én mindezt látni és hallani szerettem volna a saját temetésemen.

Hogy miért? Hát kérem, két okom biztosan volt rá. A másodikra kis beszámolóm zárómondatában fogok majd utalni; az elsőt illetően pedig arra a felismerésemre hivatkozhatom, hogy *a halálfélelem nem egyéb, mint kíváncsiság*. E következtetés kiindulópontjául néhány rövid, látszólag meddő beszélgetés szolgált, olyan ismerőseimmel, akiket visszahoztak a klinikai halálból. Kérdeztem őket: milyen volt? "Semmilyen." Mégis, milyen érzés? "Nem éreztem semmit, nem emlékeztem utána semmire." Hogy tényleg így van, azt magam is tanúsíthatom. Mély ájulásban én is átéltem — vagy áthaltam? — ezt az állapotot, ha úgyan az "állapot" szó egyáltalán helyénvaló itt, hiszen olyasmit jelöl, ami "van", ami "fennáll", azaz mégiscsak "valami"; márpedig "odaát" — higgyék el, nem a levegőbe beszélek — az égvilágon semmi sincsen, a szó legszorosabb értelmében semmi, vagy ha úgy tetszik, csak a semmi van, a rezzenetlen, karcolás nélküli, hiánytalan hiány.

Mi következik ebből? Nos: persze, hogy fel az ember az odáig vezető úttól, a betegségek inkvizíciós szertartától, a magatehetetlenség szégyenétől, ki ne félne — csakhogy egyrészt ennek a félelemnek a kiváltó okát meg lehet szüntetni, ha van elég mersze az embernek, másrészt az ilyen félelmet korántsem a halál idézi elő, hanem az azt megelőző eleven pokol, amelytől éppen a halál vált meg. Ha viszont a halálfélelem nem azonosítható a végső megaláztatásoktól való rettegéssel, akkor mi a tárgya? Nyilván semmi, jobban mondva, *a* semmi — holott ez, tökéletesen üres lévén, valójában a félelemnek sem tartalmazhatja semmiféle indítékát, és mintegy hivatalból, *von Haus aus* ártalmatlan.

Így jutottam arra a gondolatra, hogy a halálfélelem végeredményben csupán a kielégülés jogától megfosztott (jobb körökben használatos szóval: frusztrált) kíváncsiság. Igenis érdekel, mi lesz "azután". Mi történik a leszármazottaimmal? Fog-e rám emlékezni valaki? (Vagy a nukleáris háború üde távlataihoz képest nincs is akkora súlya ennek a kérdésnek?) És megjavítják-e a lépcsőházban a villanyt? Hogy ne kelljen vaklasznom esténként, illetve nekem már nem, hanem... Jó, megkérdezhetik, mi közöm hozzá, mennyiben tartozik ez énrám. Ésszerű kérdés, szó se róla. De visszakérdezek: miért *nem* tartozik rám? Mi jogon tiltanak el attól, hogy megtudjam, ki lesz *akkor* a kormányfő, az amerikai elnök, a polgármester, a házmester? Talán igazából nem is érdekel annyira, mégis bosszant a méltánytalanság, a nyilvánvaló részrehajlás, a másoknak juttatott igazságtalan informatikai előny. Ugyan milyen kiválóságukkal szolgálták rá jobban, mint én? Ha ilyen oldalról nézem a dolgot — nos, igen, ha ilyen oldalról nézem, akkor meg kell őszintén vallanom, hogy a halálfélelem nemcsak kíváncsiság, hanem *irigység* is, amely a kényszerű befejezés közeledtével mértani haladvány szerint növekszik. Pőre, szemérmetlen irigység, bárdolatlan individualizmus, a civilizált ember szégyene.

Ennek a nemtelen érzésnek a rabjaként adtam fel a hirdetési irodában két nagy napilap halálozási rovatába a közleményt saját múlthetti elhunytamról, megjelölve temetésem helyét és időpontját.

A kitűzött napon elindultam a temetőbe. Gyalog mentem, kerülve a főutakat és a tömegközlekedést, nehogy ismerősökkel akadjak össze, akik ugyanoda tartanak, leróni kegyeletüket a távozó előtt. Diszkrét bajuszt ragasztottam fel és hegyes kis szakállt: a nyirkos őszi szélben, amely komoran fújta borzongató gyászzenéjét, felhajtott kabátgallér és szemöldökig süllyesztett kalap tette még meggyőzőbbé inkognitómat. Olyan voltam, mint egy kecske és egy magánnyomozó szerencsés kereszteződése.

Már messziről meglepett a hömpölygő tömeg. Csak úgy özönlöttek a főkapu felé, elleptek a tágas térséget a ravatalozó előtt, többezren lehettek. Hát, ezt nem hittem volna. Hiszen vagyok valaki, jól tudom, vannak érdemeim, nem is csekélyek, de hogy ennyi tisztelőnek örvendhetek... Am mielőtt erőt vett volna rajtam a megindultság, kiderült, hogy a Nemzeti Színház nagynevű művésznőjét temetik, ő is azon a héten szenderült jobbletre, amikor én, és most együvé kerültünk. Vagy mit is mondok... Na mindegy, odakeveredtem a rajongói közé, besodortak a kapun. Beszédfoszlányok. "Micsoda Éva volt!" Á, ott gyülekeznek az enyéim, a temetések rendjét nézegetik a táblán. Lássuk csak, ki jött el, ki nem, ki az, aki arra se méltat, hogy utolsó utamon... "Az Antonius és Kleopátrában együtt játszottak. Előbb a színpadon, aztán az ágyikóban." Keresik a nevemet, nem találják. "És hány másikkal le nem feküdt, ha én azt mind elsorolnám..." Kérdezgetik a gyászhuszárt, valakit elküldenek az irodába. "Nahát, az aztán megérte a pénzét, ütötte-verte, a smink is alig takarta néha a kék foltjait..." Jön vissza a küldött az irodából, széttárja a karját. Tanakodnak. Ideje leleplezni magam, mert még itthagynak temetetlenül.

Odasündörgök. Közömbös oldalpillantások; egyik-másik kézben csokor, amott kisebbfajta koszorú szalaggal: "Nem felejtünk el! Barátaid." "Talán áthelyeztek egy kisebb temetőbe. Érdemei elismerése mellett." "Ne hülyéskedj, inkább döntsük el, mi legyen. Én már tiszta nátha vagyok." "Hát igen, lehetett volna annyi belátással, hogy melegebb időt választ. A múlt hónapban micsoda napsütés volt! Mit számított volna szegénynek az az egy hónap..." "Hát, ahogy az utolsó időkben kinézett... Csoda, hogy kihúzta mostanáig." No, ennek véget vetek. Vendegszőrök le, gallér le, kalap a rendes helyére visszahökve. Feltámadtam.

Hitetlenkedő csend vágja el hirtelen a fecsegést, az arcokon döbbenet, elképedés, méltatlankodás. "Miféle hülye vicc ez, a maradék eszedet is elvesztetted?" "Na nem, ne éljek, ha normális." Morgás, ingerültség, szitkok innen-onnan, már-már kezdek attól tartani, hogy felkoncolnak a saját temetésemen. Magyarázkodom. "Nem átverés volt, értsétek meg, csak ellenőriznem kellett egy hipotézisemet..." "Ördög vigye a hipotézisedet veled együtt." "Gyerekek, azért mégse kéne keresztbe lenyelnünk — szólal meg egy békülékenyebb hang. — Feltámadt, hát istenem, bocsássuk meg neki. Állítólag volt már ilyen." "Akkor se csináljon majmot belőlünk. Lesheti, mikor jövök el meg egyszer a temetésére." "Ha van benne egy kis tisztesség, legalább meghívhatna minket halotti torra." Kaptam az alkalmon, hogy megbékíthetem őket. "Torra nem, de borra igen. Van a sarkon egy kocsma, vendégeim vagytok."

E nagyvonalú, mindkét felet kielégítő kompromisszum után megindult a gyászmenet a jelzett irányban; az élen én haladtam mint legközelebbi hozzátartozóm, a koszorút a nyakamba akasztották. Egy barátságos házi állat horkantásával

udvözölt bennünket száját kitátva a kocsma, kellemesen csapott meg meleg, párás, borszagú lehelete. Kékfrankost rendeltem megfelelő mennyiségben, két-három pohár után úgy találtam, eljött a gyászbeszéd pillanata. Szólásra emelkedtem, elbúcsúztattam magam, fogadalmat tettem, hogy emlékemet megőrizzük az idők végezetéig. Nem diesekveskeppen mondom, de a beszéd a vártnál is jobban sikerült, kifejezetten megható volt, rég nem röhögtünk annyit.

Valami szórakozás csak kell az embernek ebben a rohadt világban — nemde, egyetértenek?

A sakkbajnok

Túl az üveghegyen, az óperencián is túl, élt egyszer a messzi napnyugati Sehovában egy Sehogy. Hát egy napon arra vetődött a napkeleti Valahovából Valahogy, sakktáblával a hóna alatt. "Mi járatban vagy errefelé, komám?" — kérdi tőle Sehogy. "Sakkozni szeretnék, de nincs partnerem. Nem játszanál velem egy partit?" Felállították a bábukat, játszani kezdtek. Hanem Sehogy királya hamarosan bajba került, matt fenyegette a harmadik lépésben. "Várj csak — mondta erre Sehogy —, mutatok neked egy esélt, amit bizonyára nem ismersz." Azzal se szó se beszéd, derekasan orron csapta ellenfelét. Szegény Valahogy összeesuklott és elterült, a bábuk szanaszét repültek. Sehogy pedig fölvette az örökös sakkbajnoki címet, és viseli mind a mai napig, mivel azóta sem akadt senki, aki megmérkőzött volna vele. Magam láttam, hogy a leveleit is így írja alá.

Tárgyilagos

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy farkas. Hát egy napon az erdőt járván, megpillantott ez a farkas egy fiatal, porhanyósnak ígérkező szarvast. Szakértő szemmel méregette: ilyen inyenséget talán még a Gundelnél sem szolgáltak fel Habsburg György őfensége esküvői lakomáján. Nem is késlekedett, rávetette magát az orrcsiklandozóan ígéretes falatra. A szarvas védekezett, ahogy tudott, meg is sebesítette támadóját az állán, de végül alulmaradt, és a farkas bekebelezte.

Pár nap múlva egy arra járó erdei nyúl felfedezte a szarvas földi maradványait, és bűntényre gyanakodva, értesítette a rendőrséget. A rendőrség bravúros nyomozással, rövid idő alatt kézre kerítette a tettest. A farkas bíróság elé került. "Tisztelt bíróság, engem megsebesítettek!" — panaszolta szívbe markoló hangon a törvény tálaros őreinek, és megmutatta állán a sebet. Nyöszörgött, hogy micsoda fájdalmakat kell kiállnia emiatt, de még jobban fáj neki a szarvas méltánytalan viselkedése. A bíróság a tőle megszokott bölcs tárgyilagossággal a farkast fölmentette, az elhunyt szarvast pedig, súlyos testi sértés bűntette miatt, négy évi szabadságvesztésre ítélte.

Emberarcú

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy emberarcú tigris. Tudott farkat csóválni, kétlábra állni, puszit dobni a mellső lábaival. Énekelni is tudott, mivelhogy emberarcú volt. Szép, érzelmes dalokat énekelt, maga kísérte magát zongorán, aki hallgatta, könnybe lábadt a szeme. Karácsonykor fát díszített, teleaggatta a fenyőágakat szaloncukorral és színes csengettyűkkel. Én nagyon kedveltem ezt a tigrist, szerettem simogatni a buksi fejét. Szívesen megsimogatnám ma is, ha jóízűen el nem fogyasztott volna tegnap ebédre.

Ismeretlen költő

Olvastam egy ismeretlen költő versét a XXI. századból.
A tengerfenéken költötte, ahol köztudomásúlag
igen nagy a sötétség és a nedvességtartalom,
továbbá nincs papír, se írószer,
ími tehát fölöttébb nehéz,
kiváltképpen olyan egyénnek, aki még meg sem született.
Nem is írásban kommunikált a szóban forgó költő,
hanem empatia útján,
számítva az olvasó beleérző hajlamára.
Nem volt a versében se rím, se mérték, se ritmus:
ilyesmivel bajlódni
kinek van odalenn hangulata.
És hogy a vers miről szólt?
Az inkább a sorok között volt olvasható,
illetve lett volna minden bizonnyal, ha vannak sorok,
de hogyan lehetnének sorok ott, ahol szavak sincsenek?
Mostoha körülményei folytán a költő
a semmit írta semmi-kezzel a semmibe,
önzetlenül, kétségbeesetten, figyelmeztető célzattal.

Összeállítás natúrban

Borisz Jelcin levele az elnökválasztás előestéjén Blednih háborús veteránhoz:
"Dmitrij Arhipovics! Nem tudom, melyik fronton, melyik ezredben harcolt, hol ütötte az ellenséget, a szárazföldön, a tengeren vagy a levegőben. Csak annyit tudok, hogy Ön győzelmes veterán, aki Oroszországot védelmezte a legszörnyűbb, legkegyetlenebb háborúban. Ön életben van, és minden, amit mondhatok, csupán ennyi: mélyen meghajlok Ön előtt."

Blednih háborús veterán válasza Borisz Jelcinnek:
"Azt írja, mélyen meghajol előttem, győzelmes veterán előtt. Ez az Ön részéről, elnök úr — az Ön részéről, aki eltörölte a föld színéről hazámat, a Szovjetuniót,

amelyet 1942 februárjától a háború végéig a lövészárokban védtem, leszámítva a két sebesülésem miatt kórházban töltött időt — ez, elnök úr, az Ön részéről aljas képmutatás.

Blednih D. A., hadirokkant"

Újsághír ("Pravda", 1996. május 15. szerda)

Május 9-én Szevasztopolban a Győzelem Napjának megünneplésére felvonult háborús veteránokat gumibotos rendőrök és egyenruhás suhancok támadták meg. Az aszfalton szanaszéjjel hevertek a kitüntetések.

Magán-kiáltvány

VILÁG PROLETÁRJAI,
EL NE VESZÍTSÉTEK A LÁNCOTOKAT!
FRÖCCSÖKBEN ÉS SÖRÖKBEN PACOLÓDVA,
CSÖRGESSÉTEK CSAK, MÍG LE NEM ROHAD
ÜSZKÖSÖDŐ BOKÁTOKRÓL A HÚS!

Macskadal

Az egyik önként áll a falhoz,
más eltűri, hogy odacsapjak.
Van, aki ujjával malmoz,
amíg visszőzik anyját-apját.

Ez mereng, az szót szóra halmoz,
menedéke a mímelt vakság,
nincs hangolódva harci dalhoz,
minek hagyná el bélelt vackát.

Nem akar ébredni a reggel,
elbillent fejjel éjszakázik
déltájt is, kampóra akasztva.

Teli a világ egerekkel.
Mohó szemekben láng cikázik:
hatat görbít egy éhes macska.

Színek változása

Mi volt a kék? Füttyös nyarak
lábnyoma bársony vizeken.
S a zöld? Árnyék egy tölgy alatt,
arra kószált a szerelem.

Föld megrepedt, ég meghasadt,
a szó, a szín ma mást üzen.
Fagy élesít kéklő vasat,
fölt zöldel foszló tetemen.

Vörös. Mi is volt egykoron?
Lélek izzása? Most korom
Csupán arcunkon gyúl a láng,

míg szűkölve és megigézve,
benultan meredünk a kézre,
mely vasvesszővel csap le ránk.

A torony

Ni, hogy gurul Nyikituska,
mintha bökné dákó!
Ni, hogy járja ugrabugra,
táncos leptű pereputtya,
Májfolt Miska, cár-atyuska,
meg a főnök, a bajuszka,
Pemzli Dolfi batyó.

(Kőtenyéren hallgatag
torony áll a hold alatt,
csücsén csillag vére alvad,
csücsén az ej fennakadt.)

Torony töven a föld kemény,
szikrát vet az ásó,
hajlong a negy serény legény,
négy szál gödörvájó.
Gödröt ásni egy se lusta,
Nyikituska, cár-atyuska,
Miska, meg a batyó.

(Toronyóra nem zenél,
kerekebe kap a szél,

esőmarta számlapon
ki-be ter a denevér.)

"Láblógázni, úlni veszteg,
nem jobb, gödörvájók?
Mifele kincset kerestek?"
"Csak egy láda vaskeresztet,
meg egy pléh horogkeresztet
és hozzá a zászlót."

(Ide szórta valaha
rubinescillag-dalia,
megtaposta, el is ásta,
föl ne támadjon soha.)

Torony töven a föld enged,
fémet fog az ásó.
Megnyitja az elfelejtett,
betemetett régi vermet,
hol vasfergek seregelnek,
penészlik a zászló.

(Mi torony volt egykoron,
csupasz váz az, nem torony,
csontujj, föld alól kinyúl,
sebet ejt egy homlokon.)

Ni, hogy mászik, ni, hogy kuszik
Pemzli Dolfi bátyó!
Nyikituska, cár-atyuska,
meg a Miska sarkantyúzza,
hajtja tapssal csorba csucsig,
dohszaga mint uszály úszik,
derekán a zászló.

(Tornyon zászló feketéll,
méregfelhőt fúj a szél,
ki elkábul és elalszik,
bizony többé föl se kél,
ki elkábul és elalszik,
holnap az már föl se kél.)

Ötlet kerestetik

Bugyborog a sárízű kása,
kavarintja szutykos szakács,
csurig löttyenti csorba tálba,
ha elfogy, jön a ráadás.

Ezt kapsz ebédre, vacsorára,
öklendezel, kiver a láz.
Eb mordul, az ajtót vigyázza,
ingerli minden mocsánás.

Ha szöksz: fogát beléd akasztja.
Ha nem: megfojt a sárga massza.
(Persze, fel is fordulhatsz éhen.)

Nos, hogyan végzed szívesebben?
Szabad vagy, magad dönthetsz ebben.
Vagy mást akarsz? Mit és miképpen?

Alternatívák

Szocializmus vagy barbárság — valamikor így állt a kérdés.
A mai tét nagyobb:
szocializmus,
vagy elkeveredünk
a tejutak porával,
beszippantja emlékünket
a sulytalan őselem,
és jó esetben is
csak a valószínűtlenségek lappangó réseiben,
a parttalan időkből
szinte ok nélkül feldobodó
körömnyi szárazon
találhat egyszer új kapaszkodót
valami emberhez hasonló —

A történelemnek persze nincsenek
eleve lezáruló kérdései:
minden elágazásnál,
a legvégsőnél is,
az osztályharc határoz.

Hamlet a kalózhajón

Fogolyként van időm e bárkán
töprengeni sorsom fölött,
mely feszes íj, szárnyas szivárvány
volt, míg apám élt, s most törött

nyakkal csüng, mint macska a spárgán,
mit rácsomózott egy kölyök —
De mit beszélek: vízi zárkám
nem is rossz: itt nem sündörög

kikent farkasfi, méznyelvű spión,
rongy rosencrantzi, guildensterni nép!
(Lesz-e egyszer honunk, Horatiónk?)

Sajnos, csak hármukat küldtem pokolra.
Neveket mormolok. Tőröm ha volna,
úristen, mennyi dolga lenne még!

Elszoktam a beszédtől

Elszoktam a beszédtől, bukdácsolnak nyelvemen a szavak.

Az írás, az persze más: van idő pepecselni,
matatni, próbálgatni, cserélgetni, mint egy kirakós játékban,
míg az összedobált töredékek
helyükre nem találnak.
A beszéd viszont rögtönzésre kényszerít.
Muszáj fölszedni az első útbaeső szót,
még ha tudvalevő is, hogy pocsolyaízű lesz tőle a száj,
a gondolat megavasodik,
és egy sose látott idegenre mutatva
kell majd megkérdezni zavartan:
"Ez én vagyok?"

Hát igen, fonnyadt írásutánzat a beszéd.

Csak az a baj, hogy az írás se több, mint
messzi tengerek emléke egy palackban,
szélvészt álmodó asztali ventillátor,
gyufalobbanás, nem géppuskatűz.

Töprengő

Lábatlanok táncolnak a szétrajzó csend ütemére,
hang nélkül ellik a csődör. Othellót megfojtja a feltékeny Desdemona.
Bizony, sebet ütött égen és földön a lándzsává hegyesült idő,
átverzik a szennyes kötés, nedvesen ragyognak
a kibelezett utcán a kábelek.
Itt mérlegelni kell felelősen, verszagú szél sürgeti a döntést:
tigrisharapás vagy kígyóölelés, a nyaknak melyik előnyösebb?
Jó lenne persze, ha a roskatag váll elhurcolhatná
a mázsás hiányt, a semmivel megrakott zsák ólomsúlyát
az elodázott kürtszóig, amely
lerontja majd ezeket a falakat.

Etikus

A foglyul ejtett szellem
sokáig senyvedett
bedugaszolt üvegben,
mígnem e látvány
láttán, épp arra járván,
egy derék etikus lény
— jámbor zsidó avagy keresztény —
a dugaszt kiráncigálta,
a foglyot kieresztvén.

Am az elszabadult
szellem
nem tudta, mi a hála,
az illem,
fütyült minden szabályra,
és modortalanul
nekivadult,
dögletes párát okádva
a kéklő világra,
elbotló vízekre és
fuldokló szürke fákra,
lázfoltos mezőkre,
hol ajult virágok
pöndörödve,
sután görbültek a sárra.

A derék etikus lény
— jámbor zsidó avagy keresztény —
bizony álmelkodott

e számos baj megestén,
s haragja gerjedezvén,
legott
nyilatkozott,
mily szörnyen háborog
védence tettén,
mert helytelen,
kedélytelen dolog,
mi itten fennforog,
s ő attól elhatárolog,
elesen,
erélyesen és ünnepélyesen,
léven egy etikus lény.

Nyomdahiba

Egy sor, amit a nyomda
folytatni elfelejtett,
semmibe lógó lábbal
méláz sanyarú sorsán.
O jaj, miért lett torzó,
farkatlan és fületlen,
normális vége mért nincs,
miként a többi soroké?
Így töpreng, így siratja
elvesztett folytatását.

Ám éjszaka, ha felhőt
bodít a hold, s kibomlott
hajjal repdes a fűzfa,
kopasz kő kivirágzik,
s a vizek szemlehúnyva
fülelnek három pisztráng
ábrándos énekére —
nos, megalmodja akkor
a nyomda félbevágott,
elárult törzsszülöttje
saját befejezését,
pontot is tesz utána,
tán fel sem ébred többé

A semmi dicsérete

A semminek nincs semmije,
nem botlik bele semmibe,
nem izzad nyáron, nem vacog télen,
sohase táncol borotvaélen.

Nem szokása az esti séta,
nem is dől rá a kapufelfa,
nincs háza, se a házon ablak,
mégse mondod hajlektalannak.

Nem izgatják árak, se számlák,
állásából el nem bocsátják,
hajója sincs, hogy kapná léket,
becsüld tehát a semmi-létet.

A két magányos

Ha az ökör
tükörbe néz,
lelkében
gond csírázik:
ellen-ökör
vagy társ-ökör —
miféle
az a másik?

Lehet éppen
rivális is,
mert erdes ám
az élet!
De hátha inkább
társ-ökör,
kivel eszmét
cserélhet.

Hát ezt bizony
tisztázni kell
egy percet sem
halasztva:
vetély-ökörből
annyi van —
a jóbarát
malaszt ma.

Ökrünk tehát
bőg egy nagyot,
megtudni,
ki a másik —
és íme,
szájat tát az is,
de nem felel,
csak ásít.

A mi ökrünk
sérelmezi,
és így fakad
panaszra:
"Szóval én
unalmas vagyok?
Maga meg egy
muhaszna!"

Hátat fordít,
mint amaz is,
mindkettőt
eszi méreg.
Szegény magányos
két ökör!

Nos,
vége a mesének.

Rémes rímek és nyelvgyötrők

Két fiacskám felereszben
örökli a kelevézem.
Im a véz a Géza része,
Lalié a kele leszen.

*

Turesiorrú Teresike,
csokiból a Mercije.
Csoki-Merci csuda koesi,
Turesi Teresi csupa csoki.

*

Panni magszol, Manci panesol,
Lajcsi bácsi pinesit hajszol,

Feresi rajzol, Berci gurcöl,
morcos Marci murcit szüresöl.

*

Kuncognak az utcan
Strucene puccos cuccan.

*

Szerencses szerecsen csendben
cseresznyét csemegéz Szerencsen.

*

Mikimuki kecskebak
feje fölött fecskelak,
füleli a fecskenepseg
Mikimuki mekegesét.

*

Csámpás csimpánz csempet csempész,
csöbröt csurgat cserfes cserkész.

*

Pálné Klarafalvy Márta
férjurát a csűrbe zárta.
Klárafalván áll a bál!
Bala szalmán hál a Pál.

*

Kinn fu a szél, a passzat,
viszi egy csaj kalapjat.
Benn fúr a Béla kasszát,
az őrök rajtakapják.

*

Szemere
Tamara
szomorú
szamara!
Mi baja,
mi jaja,
mi a jo
nyavalya?
Miért oly
sanyarú,
miert oly
keserű,

ha ősz van,
ha tavasz,
ha boru,
ha derű?
Talán arat akar?
Lenne ara ura?
Nem: ő azért fanyar,
mert a fara furu.
Másoké
domború,
az öve
homorú!
Tamara
szamara
ezért oly
szomorú.

Az öntevékeny váza

Mivel durung sújtott le raja,
ripityára tört a váza,
ősi törvény lévén a földön:
agyag a vastól összetörjön.

Am a mi vázank lélek s jellem
dolgában ép volt, törhetetlen
— vagy megszállott? rögeszme rabja? —,
s cserephez cserepet tapasztva,
magát apránként összerakta.

Kicsit kajla, itt-ott a máza
lepergett — mégis újra váza.

Ha tán kezedbe akad egyszer,
régész, bánj csínján e lelettel.

Életkép

Tegnap leült a tegnapelőtt
a mának asztalához,
felfalni holnapunkat.

Duzzogó paraszt

Egyik barátom, ha torkig volt már a várossal,
azt tervezte, visszamegy parasztnak, és
kidíszíti egyetemi diplomáival a tészta-istállót.

Ez a barátom meghalt azóta, a tészta ugyszintén.
A diplomák talán még kallódnak valahol,
homlokukon a betiltott önkényuralmi jelképpel.

Mennyei

"A mi pártunk azt akarja, hogy a jómódúak
segítsék a versenyképteleneket."
(Választási hirdetés)

A nagyhal szívélyesen felszeletelte,
megpaprikázta és felszolgálta magát a kicsiknek,
jóétvágyat kívánva a gyertyafényes vacsorához.

Példamutatásától elérzékenyülten, a rabló
megfelezte zsákmányát áldozatával,
a lincselő pedig megfogadta,
hogy erőszakolás nélkül ezentúl nem lát munkához.

Bizony: a szétesőrgó szolidaritástól
az egész Föld karácsonyfává változott,
ágain versenyképtelen szaloncukorként
csüngünk ezüst szeretetbe csomagolva, boldogan.

Irány Európa

Erszényem tömve ropogós
keresztény értékekkel,
sejtjeimben világháborúk
zsongó emlékei és távlatai,
zsebemben izgalmas újságcikk
egy divatos docenstől,
aki a színek okkultizmusára tanítja
a tudósjelölt ifjú nemzedéket —
ennyi cucc talán elég is lesz, midőn
pörgekalapos parlagföldek,
szittya pusztasággá visszanemesedő
egykori gyümölcsösök, valamint

diszkozenere vonagló inkvizítorok társaságában
fölkerekedem Európába,
mely fenevadjainak üvöltése közepette
újra csendes,
csendesebb a homoksivatagnál.

Istálló

Ha megfeszül is, csak gyűlik a trágya,
és Herkulesnek minden tagja fáj.
Tíz pere egy rózsakertben — ez a vágya,
s hogy forduljon fel Augiász király.

Maximum

A tényt felmutatni
okaival és következményeivel:
ez a maximum.
De szivárványt a nyúlketrecekbe, az nem megy.

Kunz von der Rosen

Ha kérded, olvasó, hogy vajh ki ő,
az illető, ki hallgatott e névre,
amely nevet, habár nem volt dicső,
az emlékezet táblájáról mégse
törölte le nyom nélkül az idő,

nos, halld: a férfiú, kit nem csekély
okból kímélt a történelmi spongya,
se pápa nem volt, sem győztes vezér,
csupán a császár udvari bolondja,
sallang. Selyemgatyán rojtos szegély.

Urak rongyá? O, csak látszatra az,
ám igazából ő az úr a háznál!
Külszínre bárány, lelkében csikasz,
és ujja körül forog Miksa császár.
(No persze, ha a szobeszéd igaz.)

Kell a vigasz, hol zsákszám áll a gond,
és fejet kókaszt a korona terhe!
Elkél biz ott egy rátermett bolond,

kinek trefáin elcsámcsog az elme,
kinek mókája szinhús, semmi csont.

Sok drága kelme, ékszer és egyéb
kincs gyűlt fel kamráiban a bolondnak,
mert ötletei bokráról ha tép
egy bimbót, kettő nyit helyette holnap,
és Miksa méltányolja szellemet.

Pengő dukát dukál, mosolyt ha csal
szaftos beszéddel a felséges arcra!
De hahota és harsogó kacaj
esetén háromszoros a jutalma,
s a csiny is ikreket: penzt s hírt fial.

Volt ám egy tette — szinte műremek!
Csak elfogódva szólhatok felőle.
Azzal szerzett nagy rangot, hírnevet,
és leghátulról rugtatván előre,
a császár fő-fő tanácsosa lett.

Ez úgy esett, hogy épp ülésezett
a birodalmi gyűlés, és gomolygott
tengernyi népség, grófok, hercegek,
lotyók, csatlósok — midőn a bolondot
a múzsa ujja érintette meg.

S monda a fennkölt egi hölgy: "Ahány
vak koldust rejt itt sikátor és csapszék,
gyűjtsd egybe mind a város piacán,
ahol középre vascölöp veressék,
hozzá kocát kötöztess; azután

kapjon husángot a vakok hada,
tüzeld őket vitézi küzdelemre,
hirdesd ki fennen: aze a koca,
akit segít ügyesség és szerencse,
hogy sikerüljön agyoncsapnia."

S lám, a pór már a piacon tolong,
poroszlók pajzsától megnyomva, hátrál
az ablakokban úrinép szorong,
erkélyen, karosszékben Miksa császár —
s jelt adva, sípjába fuj a bolond.

Indul a viadal: husáng forog

a kocáért, mely visítoz riadtan,
hangja felé nyomulnak a vakok
csapkodva-bőgve, torlódó csapatban,
éjük vizén habarva vérhabot.

ütés zuhan vaktában, csont reped,
hibbant indulat fogakat csikorgat,
recsegő dióhéjak a fejek,
dühöngő lábak testeken tipornak —
a nép vidul, és nagyokat nevet.

"Üsd, vágd!" — harsan a harsány biztatás,
míg ki nem dőlnek egy szálig a sorból,
s döng a halál, mint jóllakott darázs,
nyöszörgés rebben ki a lueskos porból —
csak a disznón nincs seb, se karcolás.

Az ő sorsa a császár asztalán,
bő borsos lében telt be aznap este,
a hét országra szóló lakomán,
hol úri vendégben nem volt hiány,
s bor mellett vígan csúszott a tokány
midőn fő-fő tanácsosává tette
bolondját Habsburg Maximilián.

Machiavelli San Cascianóban

Fölhúztak s leejtettek a csigán.
Félelmemet az ész tartotta féken.
Kínok ízével volt teli a szám.

A rács kinyílt, nem vagyok szabad mégsem:
hazám kígyóke, tükre a pokolnak,
s ha jön az este, nincs hova betérnem.

Sodor a szél, mint tépett varjútollat,
szép Firenzémet bekussza a gyom,
sorvatag ágról a remény lefonnyad.

Ki könnyít e hon sorsán — sorsomon?
A bujdosónak ti segítsetek,
Dantém, Petrarcám, Ovidiusom!

Tudok egy jó madarászó helyet,
ott olvasok. Vagy az erdőn tekergek,
a favágókkal elbeszélgetek.

aztán ebéd, s egy kupa lőre mellett
társalkodom a derék kocsmaneppel,
megtudván, hogy a tehénke megellett.

esőt kíván a zab, s hol járt az éjjel,
melyik asszonnyal vétkezett a pap,
vagy hallgatom, mint szidják szenvedéllyel

a szipolyt, az úri gazságokat.
Jön a mészáros, kél mészégető,
a molnár egy tál birkahúst bekap,

és kezdődhet a gondfeledtető
kockajáték, hol egy peták okán
hajbakapunk, hogy reszket a tető.

Így hallag el beken a délután
Mécs gyúl a földön, és még több az égen,
szétszéled lassan kis kompániám.

Az én órám ez. Készülök serényen,
lemosom otthon arcomról a szennyet,
magamra öltöm legszebb öltözékem,

a képzelet — derék tó! — már siettet,
hogy nyergében a régmúltat bejárjam,
Rómát leginkább, hol hősök születtek,

s kitudjam, hogyan szereztek hibátlan
tetteikkel dicsőséget honuknak,
s az én hazám miért fetreng a sárban.

Beszélgetek velük. Fogom a tollat,
följegyzem szavukat, sort sor után.
Okulás lesz tán majdani koroknak.

Teneked szánom, ó, Italiám!
Néked adnám lelkem jobbik felét,
hogy szabad legy, mint voltál hajdanán,

nem idegenek portáján eseléd.

* Machiavellit, a nagy írót és történetírót, a Medicik parancsára 1513-ban letartóztatták, megkínozták és börtönbe vetették. Szabadulása után, amelyet csak a szerencsés véletlennek köszönhetett, San Casciano-i birtokán élt száműzetésben.

Egykedvű

Tolláskodik az idő a háztetőn
egy pihe-perc kihullik
áttetsző tenyéren hintál
böngészi a felhólyagzott homlokzatot
a második és az első emelet között kicsit elgondolkodik
legyintene tán ha volna mivel
aztán ereszkedik tovább
a hűgy és a kutyaürülék felé

Marcang

Nagyon zavarnak az idétlenségek,
kiváltképpen a sajátjaim.
Bicegő képek a versben,
Terme szetellenesek, mint egy megtekert.
modoros barokk végtag.

Vagy tudós tüsténkedésemben egy-egy
belopozott ökörség,
amit kipendertettem volna, ha szemem
át nem szalad könnyelműen a sorok
csukott ablakain,
nem fürkeszve, mi lappang a függönyök mögött.

Utólag aztán képen vág a kinyomtatott
bosszantó véglegesség,
szeretném falba verni a fejem.
(Büntetésül pöcköljem ide ezt a közhelyet.)

Azt kérdeztem egyszer Ladányitól:
"Te az összes verseidet írod vagy mindjárt a válogatott verseidet?"
"Az összeset — mondta —, nem lehet mindjárt a válogatottat."

Hát ez megnyugtat egy kicsit.

Toll és lóvakaró

Így szólt egyszer a versfaragók fejedelme, Marino:
"Költő, hogyha a versed meghökkenteni nem tud,
dobd el a tollat, dolgozz inkább lóvakaróval."
Meghökkenteni? Ahhoz elég kitakarni a tenyek
szörnyeteg arcát, nincsen szükség míves igékre.

Amde ha vélnéd: érdekesebbek a nyálbuborékok,
hentergések aszott divatokkal a sanda homályban,
mímelt mélység, melyben semmit markol a semmi —
nos, buji sznob-fenekekbe, barátom, s menj a fenébe.

Az írás akrobatikája

Két hegyfal között
kötelhídon billegnek mondataim,
könnyedén, fesztelenül,
illetve tulajdonképpen fogcsikorgató fegyelemmel,
tudva, hogy eleg egyetlen pillantásnyit
engedni a mélység hipnózisának,
és összezúzódnak odalenn,
tudatlanságom éles kövein.

Eszelős

Keskeny perselynyílás a horizonton:
abba csúszik be esteledeskor
egy pénzdarab.

Így ejt majd téged is feneketlen
perselyébe egy eszelős fösvény,
meg koppanni se fogsz.

Lux perpetua

Törlőrongy a halál: ledörgöli majd
emlékemről a homályt, a foltokat
kifényesülök ily módon, mikent
történelemkönyvben a hajdani,
ma már ellenőrizhetetlen diesőség,
vagy nagytakarítás után az ünnepelyes
rezkedines,
a szabadságát felragyogtató ablaküveg, mely
végre kibújhat az esők
szennyes, csíkos rabruhájából —

egyszóval, csak sajnálhatom, hogy
miért nem voltam élve az,
akivé holtomban — remélem — leszek.

Összegezés

Csak ne maradjon semmi
elrendezetlenül,
kimondatlanul,
felbehagyva,
csak mindig többet
legalább valamivel
a lehetségesnél.

Csomagolás

Ha majd készülni kell, becsomagolom,
ami a legszükségesebb:
nyáresti ég
kendőnyi kékjét, moccanó
fűszál neszét,
meg egy bársonysötét
darabka felleget,
mely őrzi még
hallgatagon a rejtett zenét,
villamok sistergő üzenetét.

Nézelődés a folyónál

A folyó, amelynek emlékezet a neve,
maga építi és rombolja medrét,
szándéktalanul, vagy legalábbis
homályos indítékok szerint.
Felszínén mindenféle hordalék,
uszadékfa, konzervdoboz, itt-ott
egy gondolathéj, csillagtöredék,
s a zavaros, remegő üvegfényből
visszaréved fel évszázaddal ezelőtti arcom.

Egymást nézegetjük,
nem firtatva, mire gondol a másik,
és sorra mellénk telepednek
a meg nem virradt nappalok,
vereséppel a homlokukon.

A régi lányok

Mostanában a régi lányok
odasuhannak ablakukba,
hogy egy szál frissen szedett álmot
tűzzek hajnalban a hajukba.

Szívükben kis titkok fogannak,
kósza dalok, hamvas mesék,
arcuk tűnődő, mint a harmat,
ha tükrén megremeg az ég.

Keresni foglak

Fölfeslett ég alatt
hallani véltem
néhanap
vagy inkább
bőrömön éreztem
hangodat
mint hűs emlékét
egy tenyérnek —

de szétpattant
a pillanat
nem tudja senki
merre vagy
s én tapogatva
mint a vak
keresni foglak
míg csak élek

Hallgatag hűséggel

Éjszakák vásznára, álmok bársonyára
hímezlek a magam vigasztalására,
felejtett dalokból, szivárvány ívéből,
erdő hűvöséből, tavaszom színéből.

Emlékszel? Mire is — a ránctalan égre,
surranó fényekre, sosem-volt zenékre?
Összebújt csendekben, hol a perc időtlen,
a mondatlan szónál mi szól érthetőbben?

Elárult csendekben máig rejtegetlek
mint homályt a kútmély, ragyogást a felleg,
mint elsüllyedt hajót őrizget a tenger,
hallgatag hűséggel, szótlan szerelemmel.

A kiáltás

A kiáltás kikaparta magát a rászakadt
tetemes mennyiségű omladék alól,
és elindult világgá, hogy füleket találjon,
vagy ha ez a kívánság túl szerénytelen, egyet legalább,
egyetlen fület csupán, amelyik meghallja őt.

Ment-mendegélt, baktatott a kiáltás hegyeken-völgyeken át,
elfáradt, megpihent, indult tovább,
nehezedő léptekkel, sípoló lelegzettel,
botladozva, bottal vonszolodva,
de fülek helyett mindenütt csak pusztaságra lelt.

Habár egy ízben, alkonyattajt, mit látott?
A vízparti fövenyt szemhatárig
fülek borították, fehérek, rózsásan ragyogók,
gyöngyházszínűek és mindenféle nagyságúak,
kecskekörömtől a cseszalj-méretig.
Csakhogy oly gyanúsan áttetszőek voltak
a párázó, permeteg fényben,
mintha kaprazat lebegtette volna valamennyit,
így a kiáltásnak némi gondolkodás után
el kellett ismernie,
hogy ezek nem az igaziak.

Hát akkor tovább,
akár két bottal is, bárhogyan, csak nem feladni.
Muszáj lennie fülnek valahol.

Kürt és dob

Petőfi ellobbant
kürtjét szél se fújja.
Ady harci dobját
benőtte a dudva.
Népek nyakig ülnek
poshadag eszmékben,
elgyávult szívekből
kiszökött a szégyen.

Micsoda világ ez,
hol a tisztességet
jó, ha felfogadják
gazokhoz cselednek?
Ahol kenyérhajért
hajladoz a szolga,
korbács-suhongató
kezeket csókolva?

Ki el nem zsivanyul,
marjak nyalzó férgek,
homlokára láz süt
tűzpiros pecsétet —
Sándor kürtjét végre
meglújni ki fogja?
Kinek a kezében
döndül Ady dobja?

Dadogva bár

Aranyszabály:
hallgass, ha nincs mit mondanod.
De ami fáj
földnek, csillagnak, azt muszáj
néven nevezni,
mindennapos, konok
dühvel, dadogva bár,
míg csak a nyelv mozog,
hangot formál a száj.

Kalamár József éneke

Szekfű nőtt szívemben, vas az ültetője,
homlokomban ólom, rózsa nyílt belőle.
Testemben a halál pirosat virágzott,
emlékeztek-e rá, csepeli akácok?

Emlékeztek-e a füstölgő kohókra,
veremtől keserű, fekete rögökre?
Agatok há rezzen: ugye, szégyenében,
hogy nem lett husánggá, suhintani értem?

Akiből vétettem, Csepel gyári népe,
szólíts számadásra, im állok elébe:

hulló éveimet sose számolgattam,
földedbe vetettem, kenyerednek adtam.

Veremet ha veszik, az is a te véred,
keserű rögökben terem abból élet,
életemnek nedve a mélybe szivárog,
lombotokká lészen, csepeli akácok.

1957

* Kalmár József (1895-1956): asztalos, a Csepeli Városi Tanács elnöke, a csepeli munkásmozgalom egyik vezetője. Az 1918-as őszirózsás forradalom alatt a WM-gyár munkástanácsának tagja, a Tanácsköztársaság idején a csepeli vörös gyalogezred katonájaként védte hazáját az idegen betolakodók ellen. 1956. október 26-án elhurcolták és megölték.

Egy kötelezvény záradéka

Törjön ketté a toll,
ha elfelejtené,
hogy távoli őse
egy kiegyenesített kasza volt,
fulladjon el a szó,
ha nem tud ökölbe szorulva
szétcsapni,
megfontoltan, hidegen, de
az áreul vertek indulatával.

Jóslat holdfényben

Milyen vakító a hold!

Álmok bozótjából,
mesék zsombékos rejtekéből,
a bizonyosság
megközelíthetetlen búvóhelyeiről
ilyen könyörtelen ragyogással
lép majd ki egy napon
a törvényen kívül helyezett
holtnak hírlelt igazság:
hökölő szemekbe fény csap,
kocogó fogak közt
fogadalmak futkosnak,
s az aljanép vacogva
földhöz szorítja homlokát.

Hipnózis

I.

Lyukas az ég, elrozsdált bádog,
résein félelem csorog,
összebújnak a bőrig ázott
dalok, didergő verssorok.

pehelynyi fény sír, mint a gyermek,
ki a sötétben elveszett,
botorkálnak félvak szerelmek,
sikolyok, tébolyult neszek.

szél száguld, habos szájú dúvad,
kivillantva tépőfogát,
ahol elzúg, halálszagúak
a terdre bukott almafák.

elkéküli országok verődnek
egymáshoz, nyakukon kötél —
mákony kellene, sűrű főzet,
aludni, míg itt jár a tél.

II.

Hogyan lett ismét úr e tájon
a cafrangos, szájas ripők?
Milyen hipnózis, ferde álom
nyűgözi a bódult időt?

Süvegek, menték, rókaprémek,
vedlett farsangi maskarák:
miféle szívtipró igéket
tud ez a szélütött világ?

Csalót kendőz a hitvány festék,
pőrék a bemázolt szavak!
Eszmélni kell, amíg lehet még,
míg van ép mag a föld alatt,

míg el egy zátonyon a hűség,
ez a szívós hajótörött,
s tűhegynyi rést keres a fű még
a rászakadt kövek között.

Beatrice

Nyolcéves volt az Arno-parti lányka,
midőn azt a fiúcskát megigézte,
ki csak egy évvel volt idősebb nála.

S a fiú sűrűbben járt a misére,
hogy a leányt, ha messziről is, lássa,
behúzódván a templom szegletébe.

Ó, lopott percek titkos villanása!
Ó, szépség szirma, mely lehull remegve
a karmos szélben, s nem nő soha mása!

Elment szegény. S ki tudja, létezett-e,
nem mese volt-e, felhők fényvarázsa?
De a költő mindhalálig szerette

Talán csak elgondolta, kitalálta,
szelíd nővérnek, szűzi szeretőnek,
kit melengethet gyengédsége lángja.

Mert ölelgetett mindenféle nőket,
de igazán csak egyet szeretett,
a legkülönbet, az álomból szőttet,

tudván: ha elporlanak a hegyek,
tenger kiszikkad, világok ledőlnek,
van szerelem, csillagnál fényesebb,

amely túléli őket.

ISBN 963 550 228 1

A szerző kiadása
Nyomás: UNIO-PRINT Kft.
1084 Budapest, Mátyás tér 10-11
Telefon: 313-4611

© Rozsnyai Ervin, 1997